

Per Tesson berättar:

"Den nya tiden skulle jag vilja säga, att den började efter 1895, ty från och med det året gick allting stadigt upp i pris, det var bara kontantbetalningarna som hölls nere; industrialismen bröt igenom.

Låt oss se hur det var de närmast föregående årtiondena. På 1870-talet var det under de tre första åren en dyrtid, kornet kostade 18 kr och brödsåren 22-24 kr per 100 kg. Jordens värde var 21 kr tunnlandet för första klassens jord. På 1880-talet importerades mängden av rysk och engelskt kli. Åren 1880-86 var dåliga år för lantbruket. Havren betalades bara med 5 kr/100 kg, vintern var fattiga, vallarna var höga, 6 kr/100 kg, men på många ställen de var till 3,75 kr/100 kg, ty då var bönderna så fattiga "att de ej kunde slå ett spik i en vägg."

Såta ledde till att många emigrerade till Amer. rika, de intet arbete fanns. Daglönen var 50 öre. Från Ströa Hamn reste 8-10 personer, varav en del återvände

Luf. 73.

efter några år, men det dröjde inte länge förrän de
åter styrde koran mot Amerika.

Arbetelönerna var inte stora. Sälunda kostade det
bara 8 kronor att få rytt en kostym. Jag köpte alltid
äkta engelskt kamgar och till det kostade dygget 40 kr. Det
var först omkr. 1915, som man här mera allmänt började
köpa färdigsydda kostymer, konfektionsvaror.

Det var billigt att ställa till gille på den tiden, ty
gästerna hade alltid förning med sig. Det kunde vara kung
ankor, risengrynskaka m.m. Brännvinet var billigt, somman
kostade 4:kr. kannan. Det var den bästa, men den rånne,
som användes till toddy kostade 3:kr. Ett stycke hemispa
låg en krog, som ägdes av en fransman vid namn Le
grande, på den gård, som nu ägas av Lantb. Nils Anders
son, Strö. Kurie 30, där brukade vi köpa brännvinet.

Det var inte så vanligt att "bonnasömmarna" skulle
gå på lantbruksskolan för (1870-1900). Det var bara de,
som så att säga hade det bättre ställt. Kärpin för

de främst till Orup, grundad 1838, har man berättat för mig. Denna skola blev flyttad år 1876 till Öregården vid Huvra och sedan 1902 till Västerby.

Hur förlöpte en arbetsdag, när hr. Perum var pigge?

Jr, vi steg upp vid 4-tiden på morgonen och fodrade djuren, gav dem ratten och götledade under dem. Kl. 1/2 6 serverades frukost och kl 6. var samtliga färdiga att rycka ut i arbetet. Kl. 1/2 9 fick vi på "lillemiddag", kl 12 middag med omla till kl. 1/2 2, då vi började igen. Lilla "nasaften" serverades kl 4 på e.m., därefter arbetade man till kl. 8 på kvällen. Detta gäller arbetet om sommaren, på vintern arbetade man på länge dagen räckte.

När vi åt i "stuan", satt vi bänkade kring det stora bordet utan pigorna som fick stå och äta, ibland kunde hända att stötpiggen smög sig till en plats vid det lilla bordet. Vid den övre bordsänden satt stötdrängen och sken bl.a. bröd till samtliga. Till frukost fick man också en sin "sillarbräda" med beständ portion

utlagd. Innan för dören i "folkakademien" var gästarten och det var inte ovanligt att gästen stack ut näbbet genom det lilla runda hålet i läden för att bita den frikassande i benet. Varje dag togs gästen ut för att ej osten da i stugan.

Som frögäggman i bygden skulle jag vilja framhålla riksdagsman Kristin Andersson i Kuntmölkan.

För en friherren på Skarhult (Verner Schwein) var en imponerande karl. Han hade ett stall med 32 kirrhästar och alltid när friherrens äkte lill foster blev det i fyrspann. Denne Schwein anordnade ärligen tre middagar för att stå på god fot med alla i bygden, på hemmet "baronamidda, patronamidda och bonnamidda". Bonnas var herrskap och bönder ej tillsammans, men däremot var kramägarna och de mindre herregårdspatronerna ofta tillsammans.

Ja, det är förvansvärt, när man tänker efter att det på den lilla stället från Hålbys lilla Hög finns när

vattenmøller, där alla har spelat konkurs utom Högsmølla. Det är på påsk, som det heter "att när møllaren har vatten, då dricker han vin och när han inte har vatten, då dricker han vatten." Det var inte vid alla mølla, som det fanns en bro, bara i Krukmølla & vid Kärlinge mølla. Här fanns en "bropå", och han skulle ha två öre var gång man körde över bron.

Beträffande skolväsendet så fanns det en "pågaskola" och en "försaskola". Den förs låg vid väghälet, där vägen var från Kärlinge, Värde, L. a. Hamne & Föderwidinge mølla (i nuvarande handl. Nils Olossons fastighet), den senare var i det ritmenade huset mitt emot nuvarande godsboden (nu är där kafi').

Vi sålde vår säd på marknaden i Annelöv eller Bellarp (Föderwidinge), men hade vi något ärende till stan så tog vi alltid säd med dit in och sålde. På marknadsplatsen hade man inga bestämda platser utan man ställde sig allteftersom man kom. Fick man då avskat sina

När?

Upphörd på 1880-talet.

När?

produkten. Tidligt kunde det hända att grannarna av
avundsjuka ej ville släppa fram en, trots att man
mutade dem med en pris prus.

När den första handelsboden kom till St. Kärtingen
jag inte minnas, men handl. hette Medin. Dessfrämman
vandrade en skräddare vid namn Anders Persson om-
kring och sålde bl.a. pill och piing.

Om bystämma och byorganisation minns jag
inte.

För jordbruksförbättringarna spelade Svator en
stor roll i bygden. Vi fick utsäde som gav dubbelt på
stora skörden som tidigare.

Så sockerbruket byggdes i Kärtinge på 1886-87
och lades de första sockerbeterna här, men sockerhalten
var låg, endast 6 %.

Schäffande andelsföreningen på bildades Kär-
tinge mejeriförening 1885 och då lämnade vi ju våra produkter
dit. Dessfrämman köpte bönderna hänsyn till ston. (Lund)

för att sälja sina produkter. Vi ville vara hos Paul Holmbergs i Lund. Vid dylika stadareon skulle en bodning följa med som handräkning. Detta var nödvändigt, alltså helst då det var torgväring, d. v. s. då vår bästa kund, seminariesterna, var i stan, ty då var det åtgång. Pöggan kostade 2 kr fjögret och smör 1 kr skälpundet.

Härgårdarna här som t. ex. Nantby, hade eget mejeri.

Någon egentlig dricksförening hade vi inte, utan det var en del bönder, som hade köpt en flösk till sammans, vilken de använde i tur och ordning.

Någon djurförening fanns inte, utan visste man att det fanns någon ku tjur på en gård, så tog man dit ~~den~~ med korna.

Månglingen bröjades här på 1865 och varade ett 20-tal år. Det var på Härdstings Niggel, som man tog det första mångelhillt i Sverige. Det var folk, som gick på Alnarp, som var föregångsmän på detta område.

Skiftet bruket på 1880-tallet var heltrids, vintersäd,

värsid, 2-årig vall, och två skivädesgräddor efter varandra. På hängärdarna hade man ofta treårig vall, för man ville ha bra klöva till godt bete åt djuren, men jorden blev snart trött på all klöverodlingen och den rika förarelsen på hängärdarna artig på smärningarna.

Vid sockerbetsodlingens införande örngick man från sjushiftsbuk till åtta shiftsbuk, d. v. s. helträden blev halvträda, och sockerbetsorna odlades efter vintuskrädan. Vi får således: tvåårig vall, vintusid, sockerbetsor, korn, hane. Föregångsmannen för detta genomförande i denna bygd var lantk. Gerhard Nilson, sedermera godsägare på Hedegården, Billeberga.

Behräffande vinarelsen, så var det bara de största gårdarna, som hade sidan. De mindre höll bara en eller två vin.

På 1870-talet började vi att läckdika här, till en början under de första åren drags ett dike upp här och ett där utan någon planmässighet.

Redskapen tillverkade vi mest hemma, men för gjord
haver särskilt bra. Det var en träkonstruktion, en bestant
sadan, i vilken vi sedan satte jämpinnar, ja, han gjord
även bra dräplogar och vänglogar.

Min mor var duktig till att röra och på en ut-
ställning 1882 fick hon pris för sina fina arbeten.

Vägarna pågick allt användande ut för än nu, men
för att de skulle vara något på när i ordning, skulle de
varje år rymmas av länsmän och två nämndemän. Varje
bonde skulle laga sin vägbit mellan de numrerade vägpälar-
na.

På 1870-talet förekom en fjäderväg, char-à-banc,
som färdväg. På bergsidorna hade man landi, stöplätt och
ponnyväg.

Förten fick vi två dar i veckan, onsdag och
lördag, ända tills järnvägen kom hit på 1880-talet. Det
var en man, som gick från Ötöska till Sætery. Utland
när det var mycket frost körde han den på en kärva.

Gästgivaregården hade vi i Kärlinge, Sactops och Phay vid Mariesteln. Till denna var ett skjuteshill anknutet. Jag minns från Kärlinge, att där upphörde ej skjuteshillet med gästgiveriets upplösnade på 1894, utan detta utbjöds på entreprenad och togs av en man vid namn Nils Lönnerström för 30 öre milen. Skjutaren var då anknuten till Kärlinge hotell. För fångskjut hade han tre kromor. Skjutaren gick från Kärlinge häkte till anhaltfängelse i Malmö.

Öfverflyttade emigrationen kom jag att tänka på denna lilla tiden var då. En man, som vi kallade för "stenorastören", Nils Bengtson, gick arbetstid från 14 mars till juni, sedan emigrerade han till Amerika genom att arbeta sig över på en båt.

Husen hade tak av halv, spån och papp, men sedan 1886 (omkr.) började man gå ifrån halmtak, ihuvudsakligen därför att det blev mindre brandstofsfrätsning.

Omkr. 1906-07 inrättade vi en särskild "folkastue" i arbetsgärden just för att tjänstefolket ville vara för sig

själv, när de åt. Vid samma tid ändrade man allmänhet
rumsindelnningen, så att de blev mindre och så fick man en
del fönster och gästuum som man inte behövde städa och
soppa varje dag. En del klädeshygien byggdes också, men de
var g. så säkra för olycka som kistorna, ty där kom ofta mörs
in och att få sidorna i huset kunde inte undvikas, så länge
man hade spannmil på loftet.

I köket fick vi en s.k. kökshjälps på 1870-talet. Jag
minns hur vi fick besökare i köket år efter år, men till sist
förskrade man på det och vi aljmalade istället (1870).

När jag var pojke hade vi en stor bjudning
om ätt (månd). Och med en ökning av arbetstönerna
blev det för kostbart att hålla gille hemma, då kock och
suppavärdar m.fl. skulle ha betalt i löpning för all övertid,
och då förlade man middagen utanför huset. Till gillet skulle
alltid prästen bjudas av för i huset. Bjudning med biff och
jagade man med på 1880-talet så rätt, annars var det vanligen
smått. Vid stora högtider hade man inga present med sig

före år 1900. Det har blivit ett bruk först på samma tid.

Vi roade oss här i Stora Marias om lö- och söndagen på "gulletärstrog", närmast efter en präst vid namn Gullberg i församlingen. Det var på en liten gräsäng i närheten av kyrkan, som denna plats låg, senare gata. Senare kom det festplatser i Furulund och Östafsta, som vi mycket besökte. Tivoliägaren i Furulund, Axel Persson, hade under ett år en ängstid, som gick på Kärlingeån mellan Furulund och Kärlinge. Fald blev kortare från öre. Förbindelsen medlades på grund av olägsamhet.

Mellan byns bönder och hantverkare rådde ett spänt förhållande, dy bönderna såg ner på hantverkarna och tvärt om. Däremot var det alltid gott förhållande mellan husmän och bönder, och de var ofta med på "bonnegillerna".

På 1870 fick vi här Folkets tidning. Böcker köpte vi ibland några, när vi gjorde stadsvard.

Sång utövades ganska allmänt i hemmen hos bönderna. De som ville minna bättre resultat fick läsa av klockaren i byn.

ACC. N:R M. 11727:13,

I slutet av 1880-talet bildades här en sångförening.
Omkring 1890 började man använda pressbilder och foto-
album.

Slutförhören varade till till 1880-talet.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

13